

Vijf jaar De Kerf

BAS ARENS, KEES VERTEGAAL EN HANS WONDERGEM

In de zeereep tussen Schoorl en Bergen vond aan het eind van de vorige eeuw een hoogst ongebruikelijke ingreep plaats. Tegen alle waterstaatkundige tradities in werd de buitenste duinregel weggegraven om de zee vrij spel te geven in het buitenduin. Nu, na ruim vijf jaar, lijkt dit bijzondere experiment in de meeste opzichten een succes.

In november 1997 sloten Staatsbosbeheer, Rijkswaterstaat, het Hoogheemraadschap en nog een aantal partijen een overeenkomst, die de aanleg van De Kerf mogelijk maakte. De inkt was nog niet droog, of graafmachines, shovels en vrachtwagens stortten zich met geweld op het buitenduin bij strandpaal 30.5.

Bouwput

Een van de rustigste gedeelten van de Schoorlse Duinen leek veranderd in een bouwput. Met veel geraas werd in een paar weken 130.000 m³ zand uit de buitenste duinregel en de daarachter gelegen Parnassiavallei weggegraven en verplaatst naar het strand. Dat zijn zo'n drie miljoen kruiwagens. Ongeveer op de plek waar in 1953 en 1974 de zee het duin was binnengedrongen werd nu met machines een bres van honderd meter breed geslagen. De zeereep, eerst nog twaalf meter hoog, werd een "kerf" op 1½ meter boven zeeniveau, ongeveer het niveau van het aangrenzende strand. Het noordelijk deel van de Parnassiavallei werd ook afgegraven tot ongeveer 1½ meter, de rest alleen afgeplagd. De vallei, acht hectare groot, had nu

een open verbinding met de zee. Het eeuwenlange beheer om de zee buiten te houden en verstuingen te temmen was in één keer ongedaan gemaakt. Tegelijkertijd werd in een veel groter gebied, bij elkaar honderdtachtig hectare, al het kustbeheer gestaakt. Voor de veiligheid van het Noord-Hollandse polderland was dit alles geen enkel bezwaar. De hoofdwaterkering ligt hier in de tweede duinregel, aan de landkant van De Kerf, en bleef ongemoeid. Daar komt nog bij dat de Schoorlse Duinen vijf kilometer breed zijn, met toppen tot veertig meter hoog.

De zee stroomt binnen

Nadat de machines waren verdwenen, keerde de rust terug. Vanaf dat moment kon de natuur weer haar eigen gang gaan. Al meteen in de eerste winter liep de Parnassiavallei tien keer onder water. De zee bracht bij hoge vloed zout water het zoete buitenduin binnen, schuurde een geultje uit in het strand en deponeerde langs de randen van de vallei vloedmerken: allerlei drijvende rommel, vooral dode planten, wier en hout, maar ook plastic, en soms een enkele koelkast. Ook in de volgende jaren waren er vooral in het winterhalfjaar overstromingen, het meest bij noordwesterstorm, met een windkracht 7-8 of meer. Na inundatie blijft zeewater achter in het noordelijk deel van de vallei. Dit zeewater wordt geleidelijk aan zoet door menging met regen- en grondwater. Ook zakt het water langzaam in de ondergrond en verdamppt het, vooral 's zomers, waardoor het meertje soms helemaal opdroogt. De laatste jaren zijn er minder overstromingen, vooral door het uitblijven van stormen. De in 1997 aangelegde opening in de zeereep is door golven en wind opgehoogd tot een drempel met een hoogte van ongeveer drie meter. Alleen bij hoog opgestuwde vloed kan het zeewater nu nog binnendringen; het geultje dat daarbij ontstaat is na enkele weken weer verdwenen. Het is nog niet te voorspellen of De Kerf ook op langere termijn open zal blijven of dat het gat zich uiteindelijk zal sluiten door verdere ophoging van de drempel en duinvorming.

Stuivend zand

Ook de wind kreeg in 1997 vrij spel. Het kale

De Kerf bij Schoorl wordt vanaf het strand nieuwsgierig benaderd (foto: Mark Janssen).

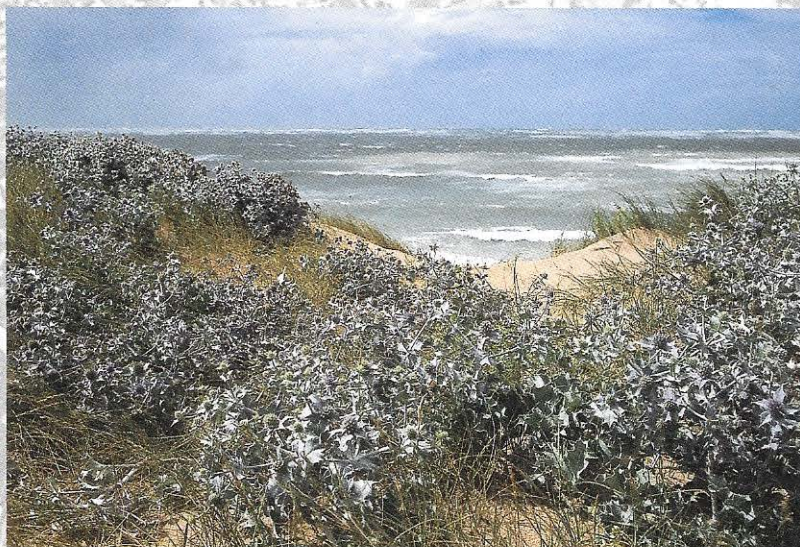




Graafmachines maakten in november 1997 een begin aan het succes van De Kerf (foto: Henk Wijkhuisen).

zand dat de machines hadden achtergelaten, kwam gemakkelijk in verstuiwing. Strandzand wordt via het gat in de zeereep de achterliggende vallei in geblazen. Langs de noordrand raakten oude loopduinen met vers zand bedekt. Er ontstond een strook van nieuwe, kalkhoudende duintjes. De wind kreeg ook vat op de afgegraven en afgeplagde stukken. Langs de oostrand hiervan raakte de niet afgeplagde heidevegetatie lichtjes overstoven. Deze verstuiwingen zijn kleinschalig; er zijn nog geen noemenswaardige nieuwe duinvormen ontstaan. Waarschijnlijk is de vallei te laag en te vochtig om nog veel verder uit te kunnen stuiven. Ook in de zeereep zijn de verstuiwingen tamelijk kleinschalig; deze zijn niet veroorzaakt door aanleg van De Kerf, maar een gevolg van “dynamisch zeereepbeheer”. Gaten in het profiel worden niet hersteld en er wordt geen helm geplant. Toch raakt de zeereep niet op grote schaal in verstuiwing. In de periode 1997-2002 veranderde er eigenlijk weinig of niets in de oppervlakteverhouding tussen helm en kaal

Stuivende plekken in de zeereep van De Kerf bieden de zeedistel nieuwe kansen (foto: Frits van Daalen).



zand. Er zijn geen grote windkuilen ontstaan. Wel is het kalkgehalte in het buitenduin direct achter de zeereep in de afgelopen jaren toegenomen. Dit is waarschijnlijk een gevolg van regelmatig neerdwarrelen van kalkhoudend zand vanuit de zeereep. Er zijn geen aanwijzingen dat de huidige verstuiwingen de voorbode zijn van geleidelijk groter wordende zandverstuiwingen, zoals grootschalige “wandelende” paraboolduinen, die vanaf zee het bestaande reliëf van het buitenduin langzaam zouden “oprollen”.

Meer dynamiek, meer kustnatuur

Ten opzichte van de situatie voor 1997 is de dynamiek - het voortdurend veranderen van water, bodem en landschap door zee en wind - fors toegenomen. Uit luchtfoto's blijkt dat voor de werkzaamheden 22% van het gebied rond De Kerf in beweging was; dit was in 2002 toegenomen tot bijna 60%. Natuurlijke dynamiek is in de eerste plaats het fascinerende spel van zee, zand en wind. Voor planten en dieren betekent het een combinatie van bijzondere en extreme milieuomstandigheden. In adembemend tempo hebben zich in de afgelopen vijf jaar nieuwe, vaak hoog gewaardeerde soorten weten te vestigen, bijna allemaal specialisten, die alleen kunnen leven op strandvlakten, vloedmerken, jonge kwelders, stuivend zand of in licht overstoven vegetaties. Prachtige nieuwe planten waren bijvoorbeeld strandbiet en gelobde melde (soorten van vloedmerken), snavelruppia (bijzondere soort van brakke meertjes) en dodemansvingers (uiterst zeldzaam, eerder alleen bekend van één groeiplaats op Voorne). Ook paddestoelen houden van dynamiek. Rond De Kerf doken tientallen nieuwe soorten op of namen sterk toe, waaronder bijzondere kustsoorten als duinfranjehoed, duinstinkzwam en zandputje. Het rottende materiaal van de vloedmerken was ook erg aantrekkelijk voor de zeldzame oranje inktzwam. Zelfs voor soorten waar je niet gauw aan zou denken blijkt De Kerf aantrekkelijk te zijn. Het aantal bijzondere loopkeverssoorten bleek in 2002 te zijn verdubbeld ten opzichte van 1997. En elk jaar broeden er nu één of twee paartjes bontbekplevieren. De Kerf is in veel opzichten een groot succes. Elk jaar komen er veel mensen kijken. Ook wij zijn erg benieuwd hoe het verder gaat.

BAS ARENS IS VERBONDEN AAN HET BUREAU VOOR STRAND- EN DUINONDERZOEK EN REDACTEUR VAN DUIN

KEES VERTEGAAL IS ZELFSTANDIG ECOLOGISCH ADVISEUR

HANS WONDERGEM IS MEDEWERKER ECOLOGIE EN MONITORING BIJ STAATSBOSBEHEER